

Josip Lasić
Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet
HR-21000 Split, Poljička cesta 35
jlasic@ffst.hr

Ivan Lacić
Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet
HR-21000 Split, Poljička cesta 35
ilacic@ffst.hr

„O NAJZAUZETIJEMU SVJEDOKU I TUMAČU MALOGA, STARINSKOG SVIJETA”
TEATAR U SPLITU I SPLIT U TEATRU
ZBORNİK SA ZNANSTVENO-STRUČNOGA SKUPA O ANATOLIJU KUDRJAVCEVU
(FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U SPLITU I LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD
MIROSLAV KRLEŽA, ZAGREB – SPLIT 2020.)

Obilježavajući desetu godišnjicu smrti Anatolija Kudrjavceva (1930.–2008.), splitskoga kulturnog i javnog radnika, novinara, kazališnoga kritičara, sveučilišnoga profesora te jednoga od najboljih poznavatelja splitskoga svakodnevnog života druge polovice 20. stoljeća, u njegovu je rodnome gradu 26. listopada 2018. godine upriličen znanstveno-stručni skup. U organizaciji Filozofskoga fakulteta u Splitu i Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža iz Zagreba, u palači Milesi toga zadnjeg petka u listopadu okupili su se brojni Toljini štovatelji i prijatelji, a kako bi se svojim priložima i referatima prisjetili njegova stvaralaštva i ostavštine. Akademik Jakša Fiamengo tom prilikom naglasio je kako je Skup organiziran u sjećanje na velikoga splitskog autora koji je svojim radom marno upozoravao na vrijednosti života koje se postupno zaboravljaju. Preko trinaest je tada predstavljenih referata dotaknuto (i otvoreno) niz tema iz (i oko) života i rada Tolje Kudrjavceva. Mnoštvo je kvalitetno pripremljenih referata nepune dvije godine poslije osiguralo bogatu građu za tiskanje zbornika njemu u čast. Zbornik nastao u prvoj polovici 2020. godine zanimljivo je naslovljen – *Teatar u Splitu i Split u teatru*. Urednice su Magdalena Nigoević i Tea Rogić Musa, a Zbornik će u nadolazećim vremenima zasigurno imati svoje čitatelje jer je do danas najcjelovitiji prikaz zanimljive i bogate znanstveno-umjetničke ostavštine poznatoga Splitsanina ruskoga podrijetla.

Uvodne riječi urednicā Magdalene Nigoević i Tee Rogić Musa naglašavaju kako je Zbornik ispunio svoj cilj – (u)pisano vrjednovanje Toljine javne i privatne ličnosti. Članci uvršteni u Zbornik zorno prikazuju njegov višedesetljetni novinarski, kazališni, filološki i književnopovijesni rad kojemu je Split gotovo uvijek bio i ishodište i cilj. Devet je znanstvenih članaka u Zborniku (7–127), i na kraju, kao deseti uvršteni

članak, nalazi se bibliografija s popisom radova Anatolija Kudrjavceva nastalih između 1962. i 2005. godine (127–231). Zbornik započinje esejom Jakše Fiamenga (7–8) jednostavno naslovljenim *Jakša o Tolji*.¹ Naglasivši na početku svestranost Toljine kritike sposobne da kazališni komad raščlani u tančine, rad potom donosi zanimljiv osvrt na Toljino odrastanje u splitskome Varošu tridesetih i četrdesetih godina prošloga stoljeća te na ulazak u svijet kazališta i novinarstva. Također, prisutan je i niz Fiamengovih prisjećanja na kolegu i prijatelja: od nezamjenjivosti u kulturnoj rubrici *Slobodne Dalmacije* pa do „odavanja” tajne kako mu je za života ostala neispunjena želja posjetiti Rusiju i prošetati moskovskim Crvenim trgom u čijoj su blizini nekada živjeli njegovi djed i baka.

Sljedeći članak u Zborniku potpisuje još jedan Toljin prijatelj i kolega, akademik Tonko Maroević.² Esej *Mediterranski inventar Anatolija Kudrjavceva* (9–20) čitatelju predstavlja Toljino književno stvaralaštvo, kako autor naglašava, spalatinističkoga predznaka, a posebnu pozornost posvećuje tematskim rasponima i motivskim registrima knjige *U potrazi za izgubljenim Mediteranom* (2001). Izdvajanjem kraćih jezičnih i kulturnih sekvencija iz navedenoga djela, ali i iz knjigā *Vječni Split, Ča je pusta Londra i Sitnice*, Maroević nudi pregled Kudrjavcevljeva stvaralaštva naglašavajući kako će autorova prozna ostavština, posebno njegov feljtonistički i kolumnistički duh izražen i u njima sačuvan, ostati trajan i nezamjenjiv temelj za promatranje i proučavanje Splita (spalatinstva/spličanstva) i pripadajuće spalatinistike/spličanistike.

Jezične i stilske osobitosti u tekstovima Anatolija Kudrjavceva tema je o kojoj piše Gordana Laco u članku *Novinski tekstovi Anatolija Kudrjavceva s jezičnoga i stilskoga motrišta* (21–35). Kudrjavcev je od 1968. do 2006. godine u *Slobodnoj Dalmaciji* objavljivao kazališne kritike koje su u članku analizirane i predstavljene iz dvaju aspekata – jezičnoga i stilskoga. Autorica donosi kratak pregled bogate ostavštine Kudrjavcevljevih kazališnih kritika u kojima se zrcali strastvenost prema kazališnoj umjetnosti te se istodobno ogledaju odnosi prema književnojezičnoj normi, odnosno hrvatskoj jezičnoj tradiciji i novinarsko-publicističkoj jezičnoj praksi posljednjih četiriju desetljeća 20. stoljeća. Jezik kazališnih kritika analiziran je unutar izabranih gramatičkih, leksičkih i jezično-stilskih značajka koje otkrivaju (odnosno, nanovo definiraju) Kudrjavceva kao *osobu od pera* s izgrađenim individualnim, osebnim jezikom i stilom, najprije u publicistici, a potom i u sveopćoj hrvatskoj književnosti druge polovice prošloga stoljeća.

Što je *spličanistika* i inačica joj *spalatinistika*? Kakvi su značenjski slojevi toga leksema i što taj leksem konotira? Kada se i gdje navedeni leksem pojavljuje? To su samo neka od pitanja sadržanih u članku *O značenju leksema spličanistika* (37–50) autorice Anđele Milinović Hrga. Leksem koji se više od jednoga stoljeća pojavljuje u medijskome prostoru do danas ni u jednome rječniku nije obrađen pa je ovaj rad

1 Akademik Jakša Fiamengo (1946.–2018.) izložio je referat na znanstveno-stručnome skupu u listopadu 2018. godine. Nažalost nije doživio izdanje zbornika zbog smrti dva mjeseca nakon skupa, u prosincu 2018. godine.

2 Zborniku *Teatar u Splitu i Split u teatru* posebnu svečarsku (i prijateljsku) dimenziju daju upravo dva uvodna eseja: prvi je esej Fiamengov, a drugi onaj akademika Tonka Maroevića. Obojica su akademika svoje posljednje pisane uratke utkali u zbornik o Tolji. Nažalost, kao i akademik Fiamengo, i akademik Tonko Maroević (1941.–2020.) zbog iznenadne smrti u kolovozu 2020. godine nije dočekao tiskanu inačicu Zbornika.

važan znanstveni prinos u promatranju i leksikografskome vrjednovanju leksema *spalatinistika* i kroatizirane mu inačice *spličanistika*. Autorica temeljitom analizom dostupnih leksikografskih izvora tiskanih od 1901. godine do danas zaključuje kako nema pisane potvrde za u govoru ovjeren leksom *spličanistika/spalatinistika*. Stoga, na temelju uvida u dosadašnji značenjski doseg promatranoga leksema, Milinović Hrga predlaže koncepciju za gramatički i leksikografski opis te obradu u obliku rječničke natuknice značenjski višeslojnoga leksema *spličanistika/spalatinistika* i s njime povezana stručnjaka/stručnjakinje – *spličanist(a)/spličanistica*, odnosno *spalatinist(a)/spalatinistica*.

Slijede dva članka književno-povijesne i književno-umjetničke tematike. Prvi je rad *Smrknuti „gledalac sa zadatkom“ na splitskim Talijanim poštama: kazališna didaktička kritika Anatolija Kudrjavceva od 1999. do 2002. godine* autorā Živka Nižića i Sanje Paša (51–62), a zatim slijedi rad *Disakrantna groteska Anatolija Kudrjavceva* (63–76) autorā Inoslava Beškera i Antonele Marić. U prvome radu Nižić i Paša promatraju Kudrjavcevljeve kritike nastale između 1999. i 2002. godine, u posljednjemu desetljeću autorova plodnoga kritičarskog rada. Kako autori naglašavaju, Kudrjavcev je u kritikama potvrdio „svoju nekompromisnu viziju kazališta“ i time ostavio u nasljeđe razine za interpretaciju kazališne izvedbe kojima se kritičarski interpretira i koje kritičarski interpretiraju: njezinu interpretativnu svijest kao prvu razinu te njezino sučeljavanje i izvedbenu vizuru kao drugu razinu. Snagom je izraza, specifičnom strukturom i originalnim jezičnim izričajem, kako autori zaključuju, kazališna kritika Anatolija Kudrjavceva stvarana između 1999. i 2002. godine „uzdignuta do Olimpa prosudbenih književnih formi“ s važnom ulogom koju je imala u obrani glumišta u vidno rastočenoj hrvatskoj kazališnoj umjetnosti toga vremena. U radu *Disakrantna groteska Anatolija Kudrjavceva* (63–76) Inoslava Beškera i Antonele Marić naglasak autorā stavljen je na proučavanje humorističnoga i grotesknoga u Kudrjavcevljevu opusu. Kudrjavcev je, kako ističu autori, „arhivar promjena, a po habitusu i po vokaciji izrazito [...] didaskaličan“ te svoj humor temelji na sinkronijskim i dijakronijskim komparacijama humornoga i humorističnoga opservirajući i upućujući pritom na aktualne društvene anomalije. Kao kroničar rodnoga grada, Tolja proučava fenomenološke i socioantropološke apekte Splita čiji su neodvojiv dio i splitske „face“, a čije humoristično-seriozne portrete nerijetko urešene mnogobrojnim lapidarnim dosjetkama te objavljene u *Slobodnoj Dalmaciji* analiziraju autori. Prikazom (i izborom građe iz proznih tekstova) humorističnoga i grotesknoga, Bešker i Marić zaključuju kako je Kudrjavcev potvrdio da život, uz romane, istodobno piše i genuinu grotesku čiji je najbolji (genuini) kroničar na primjeru rodnoga mu Splita bio on sâm.

Članak Ljerke Šimunković *Ribarska terminologija u radovima Anatolija Kudrjavceva* (77–86) na početku donosi zanimljivost iz života splitskoga kroničara – bio je pasioniran ribič. Autorica, stoga, u jezičnu analizu uzima Kudrjavcevljev leksik romana provenijencije iz sfere mora i riba, a kako bi odredila postanje i razvoj analiziranih leksema, služi se različitim etimologijskim i dijalekatnim rječnicima. U nastavku rada predstavlja se bogata jezična građa podijeljena na nekoliko semantičkih (morskih) podskupina koje zrcale romanstvo i romansko: riba i ribolov (*peška, peškada*), nazivi za ribu (*pirka, cipal, bakalar*), nazivi za morske organizme

(*grancigula*, *žbirac*), nazivi riba mletačkoga podrijetla (*aribun*, *baribun*, *brancin*, *palamida*, *šampjer*), nazivi riba iz drugih romanskih idioma (*pagar*, *salpa*, *sarun*, *šarag* i dr.), načini ribolova (*arti*, *bragoc*, *brum*, *eška*), ribički pribor i mreže (*parangal*, *peškafondo*) i načini pripremanja ribe (*brujuet*, *friganje*, *gredele*, *lešada*). Iz bogatoga je obrađenog korpusa autorica potvrdila neraskidivu poveznicu Kudrjavcevljeva splitskoga vernakulara i niza romanskih utjecaja, pritom ističući jezičnu važnost aktivnosti u kojoj je Kudrjavcev u slobodno vrijeme najviše uživao – ribanja (i u njemu nerijetkoga ribarskog (kritičarskog) prigovaranja).

O duhu Mediterana upisane u prostor Toljina proznoga stvaralaštva piše Ivan Bošković u članku koncizno naslovljenoj *Kudrjavcevljev Mediteran* (87–96). Brojnost mediteranskih licā i oblikā, Mediteran kao središte svijeta i Mediteran kao svijet za sebe repertoar je odrednica koje sadrži knjiga *U potrazi za izgubljenim Mediteranom*. Bošković izdvajanjem splitsko-varoških običaja, *redikula*, nadimaka, *čakula*, *grandeca*, klapa, balota i *marendi* naglašava Kudrjavcevljev Mediteran kao „nosivi element (potonuloga) kulturnoga blaga u slici svijeta bez svojstava, slici svijeta kakvu isporučuje zadnjih nekoliko desetljeća filozofija globalizma.” Naglašavajući autorovu sposobnost da o „velikoj temi” govori iz perspektive „male sredine”, Bošković ističe kako je Kudrjavcevljev lokalni splitski kolorit ugrađen u šire ozračje kao punopravna stranica u neiscrpnome mediteranskom spomenaru. Mediteran i mediteranizam, kako ga u Kudrjavcevljevu stvaralaštvu prepoznaje Bošković, a gledano i iz književno-teorijske i iz književno-povijesne perspektive, predstavlja izvrstan „imaginarij opomena prostoru i ljudima koji su iskreno i radosno sudioništvo života žrtvovali varljivim obećanjima velikih ideja.”

Sličnu temu donosi članak *Kampjuni i redikuli splitske umjetničke i usmene književnosti* (97–114) Tee Tereze Vidović Schreiber. Naglašavajući kako je Split od davnih vremena prepoznatljiv po davanju nadimaka svojim stanovnicima, autorica se, polazeći od nadimaka za osobenjake, osvrće na antroponomastički sloj Kudrjavcevljevih knjiga *Vječni Split* (1985) i *Ča je pusta Londra ...* (2002) te propituje kako i u kojoj mjeri ti likovi pridonose atmosferi grada. Svi ti brojni nadimci za splitske osobenjake koji su ponašanjem i izgledom redom bili: *barufanti*, *batali*, *berekini*, *bevaduri*, *bonkululovići*, *dišperaduni*, *farabuti*, *foliranti*, *furbačuni*, *imbrojuni*, *manjamuktaši*, *maškalcuni*, *mucigoti*, *poverini*, *redikuli*, *šotokucini*, *trunfuni*, *uncuti*, *vagabundi*, *zavajuni*, ... izraz su „iskonske mediteranske težnje za sudjelovanjem pojedinca u kretanjima eksterijera i u rasprostranjenostima prostora.” Uz usporedbu osobenjaka i njihovih nadimaka iz Kudrjavcevljeve proze s drugim književno-umjetničkim zapisivačima splitske svakodnevice kao što su Baretić, Ivanišević, Bego, Bibić, Kovačić i Šarac, autorica u radu donosi dio iz plejade splitskih legenda – *kampjuna* i *redikula* kakvi su bili Bačo, Šjora Liša, Ajdučica, Đovanina Kokola, Karuzo i dr. U završnim se riječima ističe kako, unatoč danas promijenjenim društvenim okolnostima, Split kao mediteranski grad-pozornica, dvadesetak godina od tiskanja knjige *Ča je pusta Londra*, baštini univerzalnost stvaranja splitskih legenda i stvaranje pripadajućih im nadimaka kao specifičnoga općedruštvenog, rekreativnog i zabavnog sadržaja grada na Mediteranu.

Odnos književnosti i historiografije na književnome predlošku studije *Vječni Split* otkriva članak Tee Rogić Musa *Anatolij Kudrjavcev o književnom Splitu: metafora*

„vječnoga Splita” i neoromantizam metaknjiževne imaginacije (115–126). Tumačenja Kudrjavcevljeva odnosa između pripovjedne fikcije i historiografije, ističe autorica, traže danas nova, dodatna objašnjenja o konkretnome vremenskom i prostornom trajanju za jasnije definiranje književne fikcije o gradu Splitu. Kudrjavcev *Vječnim Splitom* stvara i ostavlja simbolički pečat, komemorira prošlost, umrežava i organizira u književnost zabilježeno kolektivno pamćenje Splita i preobražava ga u apstraktni krug unutar kojega je sve važno i sve što simbolizira. Upravo taj apstraktni krug glavno je obilježje Kudrjavcevljeva diskursa, i u književno-umjetničkome i u historiografskome interpretiranju Splita imaginarijem uokvirenim u spalatinistici. Zbornik radova *Teatar u Splitu i Split u teatru* zaključuje *Bibliografija Anatolija Kudrjavceva* (127–231) Magdalene Nigoević i Maje Bezić. Autorice na preko stotinu stranica donose dosada najcjelovitiji popis i na jednome mjestu sadržanu Kudrjavcevljevu pisanu ostavštinu koja ga predstavlja kao plodna autora, važna kazališnoga kritičara i nadasve opsesivna zaljubljenika u rodni grad Split. Bibliografiju autorice iznose u četirima cjelinama: knjige, članci u časopisima i zbornicima, poglavlja u knjigama te novinski članci. Unutar svake cjeline radovi se predstavljaju kronološki kako bi se osigurala jednostavnost praćenja autorova gotovo polustoljetnoga rada.

U naslovu su prikaza zbornika *Teatar u Splitu i Split u teatru* (Split – Zagreb 2020.) preuzete riječi nedavno preminuloga akademika Tonka Maroevića. U uvodnome dijelu eseja posvećenoga kolegi i prijatelju Tolji Kudrjavcevu, Maroević kaže: „Knjigom *Upotrazi za izgubljenim Mediteranom* Anatolij Kudrjavcev iskazao se kao najzauzetiji svjedok i tumač ‘maloga i starinskoga svijeta’ sredozemnoga, a zapravo srednjodalmatinskoga predznaka” (Maroević 2020: 9). Svi radovi uvršteni u Zbornik ostaju svjedoci, tumači i zahvala gradu Splitu i njegovu najzauzetijemu svjedoku Anatoliju Kudrjavcevu (1930. – 2008.) za njegov izvanvremenski *genius loci* kojim je Split i spličanistiku ubicirao u mediteranski književni, kulturni i duhovni inventar. Kojigod i kakavgod – stvarni ili imaginarni, onaj inventar koji je bio, koji jest i koji će biti.